

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.16.14>

Volume 7/4

2023 p. 243-258

ONAT KUTLAR'IN "İSHAK" ÖYKÜSÜNÜ DİLTHEYCI HERMENEUTİK ANLAYIŞ ÇERÇEVESİNDE OKUMAK

READING ONAT KUTLAR'S "İSHAK" STORY WITHIN THE FRAMEWORK OF DILTHEYIAN HERMENEUTIC UNDERSTANDING

Yusuf AYDOĞDU*

ÖZ

Bir kuramsal söylem ve yorumlama sanatı olarak hermeneutik, genellikle anlaşılması zor ve kapalı, simge yüklü ve yaratıcı metinleri netleştirmek adına ortaya çıkmış ve bu metinlerin muhteva dünyasını anlamlandırmak ve onlardan yola çıkarak kâinatı anlama ve anlaşılır kılmayı amaçlayan bir yorumbilim yöntemidir. Başlangıçta mitoloji, felsefe, din, hukuk alanlarına dönük bir yorumlama biçimi olan hermeneutik, Schleiermacher ve Dilthey ile daha sistemli bir görünüme kavuşmuş ve edebiyata da uygulanan bir yorumlama yöntemine dönüşmüştür. Ardından Gadamer, P. Ricœur, Jauss ve Iser'in çabalarıyla da çağdaş manada evrensel hüviyet kazanan bir kuram olmuştur. Hermeneutiğin edebiyata uygulanmasında önemli bir etkisi olan Dilthey, sanatı yaşamayı anlamının aracı (organon) olarak görür ve ona büyük bir anlam yükler. Sanatı ve sanatçıyı deha seviyesine çıkaran Dilthey, aynı zamanda okur/yorumcu'yu da yüceltmektedir. Böylece yazar ile okur arasında bir tecrübe paylaşımı olduğunu öne sürer. Metni yazan yazardır; ancak ona anlam yükleyen, yorumlayan ve çeşitlendiren okurdur. Diğer yandan ona göre, her sanatçı içine doğduğu toplumsal, kültürel ve tarihsel atmosferin bir parçasıdır ve ürettiği eser de bu atmosferin ürünüdür. Böylece ona göre, yazarın anlaşılmasında içine doğduğu, yetiştiği atmosferin de anlaşılması büyük önem arz eder. Onat Kutlar'ın *İshak* öyküsünü yazdığı yıllarda, Türk edebiyatını derinden etkileyen varoluşçuluk anlayışının etkisiyle bu dönem eserlerinde varoluşu sorgulama, kimlik bunalımı, yalnızlık yabancılaşma, toplumdan kaçıp iç dünyaya sığınma gibi izlekler yoğun olarak işlenmektedir. Nitekim "İshak" öyküsü de birçok yönden bahsi geçen izlekleri bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma da Onat Kutlar'ın "İshak" öyküsünü Diltheyci hermeneutik bakışla yorumlama ve çözümleme çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hermeneutik, Dilthey, Edebiyat, Öykü, Onat Kutlar, İshak

* Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-mail: yaydogdu@bingol.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1013-5278, Bingöl, Türkiye.

ABSTRACT

Hermeneutics, as an art of theoretical discourse and interpretation, emerged to clarify often difficult to understand, closed, symbol-laden and creative texts. It is a hermeneutic method that aims to make sense of the content world of these texts and to understand and make the universe understandable based on them. Hermeneutics, which was initially a form of interpretation focused on the fields of mythology, philosophy, religion and law, gained a more systematic appearance with Schleiermacher and Dilthey and turned into an interpretation method also applied to literature. Then, with the efforts of Gadamer, P. Ricœur, Jauss and Iser, it became a theory that gained universal identity in a contemporary sense. Dilthey, who had a significant impact on the application of hermeneutics to literature, sees art as the organon of understanding life and attributes a great meaning to it. Dilthey, who elevates art and the artist to the level of genius, also glorifies the reader/commentator. Thus, he claims that there is a sharing of experience between the writer and the reader. According to Dilthey; the author is the one who writes the text; However, it is the reader who attributes meaning to it and interprets it. On the other hand, according to Dilthey, every artist is a part of the social, cultural and historical atmosphere into which he was born, and the work he produces is the product of this atmosphere. Thus, in understanding the author, it is of great importance to understand the atmosphere in which he was born and raised. During the years when Onat Kutlar wrote the story "İshak", themes such as questioning existence, identity crisis, loneliness, alienation, escaping from society and taking refuge in the inner world are intensively discussed in his works of this period, under the influence of the Existentialism approach that deeply influenced Turkish literature. As a matter of fact, the story "İshak" also contains the mentioned themes in many ways. Therefore, this study emerged as a product of Onat Kutlar's effort to interpret and analyze the story "İshak" from a Dilthey hermeneutical perspective.

Keywords: *Hermeneutics, Dilthey, Literature, Story, Onat Kutlar, İshak*

Giriş

Özünde insanın içine doğduğu dünyayı anlama çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkan hermeneutik, zamanla anlama, yorumlama konusunun din, tarih, felsefe, kültür ve edebiyat gibi birçok alana uygulanmasıyla yaygınlaşan ve sistematik hale gelen bir felsefi düşünce, söylem ve kuram olarak günümüze kadar güncelliğini koruyup gelebilmiştir. Bir kuramsal söylem ve yorumlama sanatı olarak hermeneutik, genellikle anlaşılması zor, simgesel, kapalı veyahut farklı yorumlamalara açık metinleri netleştirmek adına Antik Yunan'dan günümüze birçok farklı yaklaşımı ortaya çıkarmış, böylece her hermeneutik yaklaşım, bireyin veyahut toplumların bu metinleri, onların dünyasını anlamlandırmak ve onlardan yola çıkarak kâinatı anlama ve anlaşılır kılma çabasına katkı sağlamayı, dolayısıyla metinler üzerinden hakikati ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Bu doğrultuda 2022'de hermeneutik ve edebiyat ilişkisini genel çerçevede ele aldığımız "Hermeneutik Edebiyat Kuramı" başlıklı çalışmamızda bu kuramın Antik Yunan'dan günümüze kadar devam eden ele alınış biçimini ve edebiyatla ilişkisini hem teorik bağlamda hem de çeşitli edebi metin örnekleri üzerinden ortaya koymaya amaçlamıştık.

Bu çalışmada ise, ele aldığımız Onat Kutlar'ın "İshak" öyküsü Diltheyci hermeneutik bakışla irdelenerek daha spesifik bir çerçevede değerlendirilmektedir.

Bir yorumlama kavramı olarak hermeneutik, ilk olarak Antik Yunan düşüncesinde kullanılmaya başlanmış, bu düşüncede öncelikle tanrıların sözleri ve mesajlarını insanlara aktaran ve tanrıların habercisi olan Hermes ile ilişkilendirilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Hermeneutik, Antik Yunan'da başlarda "tercüme, açıklama, yorumlama" anlamlarına karşılık gelir ve bu kavramın kökeninin aynı zamanda Hermes'in adının kökenini oluşturan "hermenia", "hermeneuein" sözcüklerinden türetildiği düşünülmektedir (Toprakkaya, 2020:139). Yunan mitolojisinde Zeus'un oğlu olan Hermes, insanlara Tanrı Zeus'tan aldığı bilgileri aktaran bir elçi konumundadır. Tanrının insanlara yönelik mesajlarını anlaşılır kılmak, yorumlamak ve tefsir etmek üzere görevlendirilmiş bir tercümandır. "Dolayısıyla Hermes, anlaşılmaz olanı insanın anlayacağı bir söz kalıbına döktüğü için, mitolojide dil ve yazıyı icat etme şerefi ona atfedilir" (Bilen, 2016: 27). Bu açıdan Hermes, dini metinlerin ilk tefsircisi ve aynı zamanda hermeneutiğin başlatıcısı olarak kabul edilmektedir.

Daha sonraki süreçte de Antik Yunan felsefesinin üzerinde derinlemesine uğraş verdiği kavram ve kuramlardan biri olan hermeneutik, Platon'un *Sokrates'in Savunması* adlı eserinde "sorgulanmamış yaşam, insani bir yaşam değildir" (1996: 38a) ifadesiyle felsefi zeminde de önemli konuma oturur. Platon, hermeneutik sözcüğünü "kutsal olanın yorumcuları (hermeneut) olarak şairlere ilişkin kullanır" (Zimmerman, 2020: 13). Platon'a göre, "şair hafif, kanatlı, kutsal bir şeydir, ilhamı duymadan, kendinden ve aklından öteye geçmeden yaratamaz şiirini" (1996: 268b). Dolayısıyla Platon, şairlerin yapıtlarını bir tür esinle, bir çeşit kendinden geçiş hali içinde ortaya koyduklarını belirtir. Bu yönüyle şairin duygu durumunu bir bilinçdışı eylemi olarak yorumlayan Platon, *Diyaloglar* kitabında ise şair-ozan ayrımına gider. Şairleri tanrıların yakınında olan, kutsal bir görevi yerine getiren elçiler olarak görürken şairleri taklit eden ozanı ise, bir nakledici ve şairin yorumcusu (yorumcunun yorumcusu) olarak ele alır. Bu oluşan yorumlama durumunun Tanrıya ve hakikate ait asıl mananın/mesajın her yorumda değişeceğini öngördüğünden, yorumlamayı sağlıklı bir eylem olarak değerlendirmez. Dolayısıyla Platon, şairin ortaya çıkardığı eseri aklın denetiminin dışında oluşturmasını ve ozanın da şairlerin eserlerini sağlıklı aktaramayacağını düşünmektedir. Filozof, sanatta yaratıcılığı benimser gibi görünse de sanatçının gerçekliği taklit etmekten öteye götüremeyeceğini düşünür ve onu ideal devletinden çıkarır.

Platon'un öğrencisi Aristoteles ise, *Peri Hermenias* adlı eseri ile Batıda felsefi hermeneutik üzerine ilk eseri yazmış kişi olarak kabul edilir. Aristoteles, genel manada sanatı, özelde şiiri (tragedya) bir tür mimesis (taklit/yansıtma) olarak gördüğünden, sanatçının bir eseri yorumlamasını daha çok dil-anlam unsurları üzerinden açıklamaya çalışır. Aristoteles ilk olarak hermeneia kavramını -bir şey hakkında hüküm vermek- ve -önermede bulunmak- anlamında kullanmaktadır (Bkz. Bilen, 2016: 26).

Sonuç olarak Antik Yunan'da önce mitolojik, daha sonra felsefi bağlamda başlayan hermeneutiğin serüveni, septik-sofistik ve hellenistik felsefenin, sonrasında da Hristiyanlık düşüncesinin şekillenmesinde önemli bir yer tutar. 19. yüzyıla kadar genellikle "kutsal metinlerin yorumlanması etkinliği olarak teolojik hermeneutik (...) edebiyat metinlerinin yorumlanması etkinliği olarak filolojik hermeneutik ve hukuk metinlerinin hukuk normları ışığında yorumlanması etkinliği olarak hukuksal hermeneutik olmak üzere başlıca üç kanalda gelişim bulmuş" (Özlem, 2011: 13-14) olan hermeneutiğin daha evrensel bir yöntem haline gelmesinde Alman filozoflarının etkisi büyüktür. Clauberg, Meier, Schleiermacher, Schlegel, Dilthey, Hirsch, Heidegger, Gadamer gibi filozof ve dilbilimciler hermeneutiğin sınırlarını genişletmiş ve onun çok katmanlı bir yapıya kavuşmasına imkân sağlamışlardır.

Bir Ortaçağ tarihçisi ve teolog olan ve aynı zamanda ilk modern hermeneutik uzmanı olan Schleiermacher, hermeneutiğin amacını "tarihsel ve sezgisel, öznel ve nesnel olarak yeniden yapılandırması şeklinde tanımlar" (Toprak, 2003: 38, 42). Ona göre bir metnin anlaşılabilirliği, onun dil özelliklerinin çözümlenmesinde ve yazarının yaşamının derinlemesine anlaşılmasında yatmaktadır. Yorumcu bu ön koşulları sağladıktan sonra, yazarın niyetini ve bilinçaltını ortaya çıkarmaya başarır; böylelikle sağlıklı bir anlama gerçekleşmiş olur.

Schleiermacher'den sonra hermeneutiğin bir diğer önemli temsilcisi tarihçi ve felsefeci Wilhelm Dilthey'dir. Dilthey, Schleiermacher ile birlikte hermeneutik yöntemi din, felsefe ve hukuk alanının dışına çıkarmakta; bu yöntemi edebiyata, özellikle de şiire uygulayan ilk düşünür olarak öne çıkmaktadır.

Yaşamımızın anlamını; doğum, ölüm, korku, duygu ve arzularımızın belirlediğini belirten Heidegger ise, hermeneutik felsefeyi varlık sahasına çeken düşünürlerdendir. Heidegger'e göre; içinde yaşadığımız dünyayı -onun tabiriyle evi- anlaşılır kılmamanın yolu "dil"den geçmektedir ve dilin varlığın bir evi olduğunu dolayısıyla dilin dünyayı bize ev kıldığı düşüncesini taşımaktadır ve hermeneutiğin merkezine "dil-anlam" ilişkisini oturtan düşünürlerdendir (Bkz. Zimmerman, 2020: 53).

Heidegger'in öğrencisi ve hermeneutik alanında otorite olarak kabul edilen Gadamer, 1960 yılında yayımladığı "Wahrheit und Methode" (Hakikat ve Yöntem) adlı eseriyle hermeneutiği hem felsefi hem de edebi manada başka bir noktaya taşıyan düşünürlerdendir. Gadamer, genel manada "Anlamak nasıl mümkün olur?" sorusunun peşine düşer ve anlama eylemini sadece bilimsel anlayışın bir görevi olmaktan çıkarıp genel manada insanın yaşamsal deneyiminin bir parçasına dönüştürür. Gadamer, hermeneutiği "anlama", "yorumlama" ve "uygulama" olmak üzere üç aşamada ele alır. Anlama konusunda esas unsurun "derinleşme" olgusunda söz konusu olduğunu; derinleşmenin de ancak hermeneutik ile mümkün olabileceğini savunan Gadamer, kendisinden önceki hermeneutik düşünürlerden farklı olarak okur/yorumcu'yu öne çıkarmaya çalışır. Çünkü ona göre; anlam ve anlama eylemi sabit bir şey değildir.

Gadamer, eylemin/olayın kendisiyle değil, okurun onu zihninde nasıl anlamlandırıldığıyla ilgilenir. Örnek olarak kutsal metinlerin her bir yorumcuda farklı bir biçimde anlamlandırılması, söz konusu bu anlayışın yansıması olarak gösterilebilir. Gadamer ile birlikte hermeneutik düşünce, salt yorumlamadan çıkıp daha geniş alanlara uygulanmış, evrensel bir hüviyet kazanmış ve tinsel bilimlerden sıyrılıp insan varlığının kendini anlamlandırma sürecine dönüşmüştür. Gadamer'den sonra gelen P. Ricoeur, Jauss ve Iser gibi düşünürlerin çabaları da hermeneutiğin çağdaş bir kuram olarak güncelliğini korumasına ve birçok alanda uygulanmasına olanak tanımıştır.

1. Edebiyatta Hermeneutik ve Dilthey

Bir edebiyat eseri öncelikle anlaşılmayı bekler. Çünkü her yazar anlaşılacak için yazar ve okurdan da yazdığı metnin içine girmesini, onu anlamasını ister. Bu, doğal ve olağan bir durumdur. Ancak edebiyat eserleri barındırdıkları zengin içerik ve farklı yorumlamalara açık çokanlamlı yapılarıyla her zaman zor ama çekici birer tür olarak yorumcu, okur ve eleştirmenlerin merkezinde yer edinmiş türlerdir. Onları açıklamak, anlamlandırmak ve yorumlamak çeşitli edebi ve estetik beceriler gerektirmektedir. Hermeneutik düşünürler de edebi metinlere diğer türlere nazaran daha farklı bir pencereden yaklaşmış ve bu doğrultuda onlara daha özel bir dikkat göstermişlerdir. Edebiyatı bir yorum nesnesi olarak ele alan hermeneutiğin asıl amacı, okur ile metin arasındaki anlaşılma ve tarihsel mesafeyi ortadan kaldırmak; böylelikle metnin esas yorumunu bozmadan ortaya çıkarmaktır. Ancak edebi metinler diğer metinlerden farklı olarak sembolik ve yoğun bir manaya sahiptirler. Terry Eagleton, *Edebiyat Nasıl Okunur* adlı eserinde, edebi metinlerin doğaları gereği açık uçlu olduklarını ve geniş bir yorum yelpazesine sahip olduklarını ifade eder. Bu sebeple edebi metinlerin okura hazır bir bağlamla gelmediklerini, anlatı ilerledikçe bağlamın karmaşıklaştığını, eserin söylediğini anlamlı kılacak arka planı çıkarmanın okurun dikkat ve becerisine bağlı olduğunu dile getirmektedir (2016: 130-131). Bu açıdan bir edebi eseri ve yazarını anlamamanın yolu, o eserin metaforik dilinin çözümlemesinden geçer.

Özellikle 19. yüzyılın başından itibaren belli bir sistematik alana doğru yol alan hermeneutik, edebi eserlerin inceleme yöntemine de yeni bakışlar kazandırmıştır. Hermeneutik yorumlama yöntemleri bu dönemin düşünürlerinin belirlediği çeşitli estetik kıstaslar bağlamında edebiyat eserlerine uygulanmaya başlamıştır. 19. yüzyıldan günümüze dek bu yöntemleri kronolojik ve belli bir çerçevede sıralayacak olursak en yaygın hermeneutik inceleme yöntemleri şunlar olduğunu söyleyebiliriz:

- ❖ *Schleiermacher: Yazarın Niyeti*
- ❖ *Dilthey: Yorumcunun Doğuşu*
- ❖ *Gadamer: Yazarın Ölümü*

Schleiermacher'in öğrencisi olan ve ilk hermeneutik okumalarını onun üzerinden yapan tarihçi ve felsefeci Wilhelm Dilthey, Schleiermacher ile hermeneutik yöntemi din, felsefe

ve hukuk alanının dışına çıkarmayı başarmış ve bu yöntemi edebiyata, özellikle de şiire uygulayarak hermeneutiğin uygulama sahasını genişletmiş düşünürlerdendir.

Dilthey, *Hermeneutiğin Oluşumu* adlı çalışmasında anlama ve anlaşılma meselesine yoğunlaşır ve bir metnin anlamının kavranmasında "temel" ve "yüksek" anlama olmak üzere iki aşamanın olduğunu ifade eder. Dilthey, hermeneutiğin konusunun da bu "yüksek" anlamayı gerçekleştirmek olduğunu, hatta bununla da yetinilemeyeceğini, çoğu zaman okurun yüksek anlamayla yazarın metnini yazardan daha iyi anlayabileceği tezini dile getirir. Aslında bu bağlamda Dilthey, bu düşünceyi önemli ölçüde Schleiermacher'ın fikirleri üzerine inşa etmektedir. Ayrıca Dilthey, okurun bir metni anlamlandırırken "sabit anlamları yeniden inşa etmek değil, dinamik ve tamamlanmamış süreçleri inşa etme" (Toprakkaya, 2020: 109) sürecinin anlamlı olacağını da ifade eder. Çünkü bireyin kendini anlama sürecinin başkalarının yaşamını anlama süreciyle tamamlanacağı düşünülmektedir. Böylece hermeneutik alanında yaşantının yani deneyimin önemi ön plana çıkmaktadır:

Dilthey'a göre 'anlama' sürekli yabancı bir yaşamın (örneğin bir edebiyat metninin yazarının), daha doğrusu o yaşamın yazılı olarak dışa yansımalarının içine girmeyi gerektirdiğinden, bu içine girmeyi, ancak onları kendi yaşamımıza, deneyimlerimize uyarlayarak gerçekleştirebileceğimizi belirtir (Toprak, 2003: 62).

Dilthey'in hermeneutik alanına bir diğer önemli katkısı da doğa bilimlerine yaklaşım tarzı ile kültür ve sanat faaliyetlerinin yaklaşımının ayrı olduğu düşüncesidir. Ona göre, her konuya emprist ve rasyonalist yaklaşan Descartes tarzı bakış açısı mekaniktir ve bu bağlamda insanı anlamakta yetersizdir. Örneğin pozitivist bakış açısı, bir yapının nelerden yapıldığını açıklayabilir. Ancak bu yapının ortaya çıkarma motivasyonunu, bunu yapan insanın gereksinimlerini ve mevcut durum hakkında neler hissettiklerini açıklaması mümkün değildir. Bu sebeple Dilthey, pozitivistin karşısına tin bilimleri kavramını konumlandırır. Böylelikle tin bilimleri, pozitivistin eksik bıraktığı insani aksiyon ve düşüncenin peşine düşer. Ayrıca Dilthey, söz konusu bu durumu ortaya koyarken bir eseri oluşturan tarihsel ruh ve ortamdaki yararlanmayı ihmal etmez.

Edebiyatı, hayatı anlamının bir organonu olarak ele alan W. Dilthey, edebiyatı diğer türlere nazaran daha çok ön plana çıkarmış ve ona özel bir değer atfetmiştir. Özlem, Dilthey'in hermeneutiğin en büyük zaferini sanat eserlerinin yorumunda gösterdiğini belirtir (2012: 247). Anlama konusunu "temel" anlama ve "yüksek" anlama şeklinde sınıflandıran Dilthey'a göre; edebiyat "yüksek" anlama gerektiren bir türdür ve bireysel bir yaratımın sonucunda ortaya çıkar. Bu sebeple pozitivist yöntemlerle bir edebiyat yapısının anlaşılmasının zor olacağını düşünen Dilthey, bir edebiyat yapıtı içinde bulunduğu dönemin tarihsel, felsefi, dinsel koşulları ve düşünüş biçiminin ürünü olduğunu ve bu unsurlar olmadan ortaya konulan yapıtın anlaşılmasının mümkün olmadığını savunur. Bu durumu "nesnel tin" kavramıyla açıklayan Dilthey, böylece yaşam-yapıt ilişkisinin bütünlüğüne odaklanır. Bir sanatçının eser üretmesinin özünde, kişisel yaşantısını yansıtmasının yanında, deneyimlerini paylaşma ihtiyacı

bulunmaktadır. Okur da bu deneyimi olması gerektiği gibi anlamak için metnin yazarını şekillendiren toplumsal, politik ve kültürel ortamı anlamlandırarak, yazarın aktardığı tecrübeyle bütünleşmek zorundadır. Bu durumda okur, yapıt yoluyla bir şekilde yazarın yerine geçer ve yazarın yaşadıklarını tecrübe etmiş olur. Bu sürecin sonunda okur/yorumcu ön plana çıkmaktadır.

Nitekim Schleiermacher’de sınırları belli olan okur, Dilthey hermeneutiğinde daha özerk bir yapıya sahip olur. Dilthey’in yönteminde Schleiermacher’deki gibi yazarın sadece ruh dünyası ve düşünceleri yeterli bulunmaz, onu var eden varlık sahası (tarih, toplum, inanç, kültür) da yorumlamada belirleyici olur. (Bkz. Özlem, 2012: 247-248). Dolayısıyla Dilthey’in yöntemine göre üretilen her edebi yapıtta yaşama dönük anlamlar vardır. Okur da eser vasıtasıyla yaşama dönük öğrendikleri ile tecrübe sahibi olur ve böylelikle olgunlaşır.

Bu tespitlerden yola çıkarak Dilthey’in edebiyata dönük hermeneutik anlayışını belli unsurlar etrafında sıralamak mümkündür.

- ❖ Her edebi metinde “temel” ve “yüksek” anlama olmak üzere iki anlama durumu söz konusudur. Hermeneutiğin amacı “yüksek anlama”yı gerçekleştirmektir.
- ❖ Edebiyat, yaşamın en önemli yansıtılış şekillerindedir.
- ❖ Her edebiyat eseri döneminin tarihsel, felsefi, dinsel ve kültürel kodlarını taşır.
- ❖ Bir edebi eseri anlamamanın yolu bu eserin içine doğduğu tarihsel, kültürel, ahlaksal, hukuksal ve siyasal düzeninin, dolayısıyla yaşam stillerinin ve yaşamı şekillendiren değerler sisteminin iyi bilinmesi gerekir.
- ❖ Her edebi eserde yazar ile okur arasında bir “tecrübe” paylaşımı söz konusudur.
- ❖ Edebiyat, bu “tecrübe”yi aktardığı ölçüde görevini yerine getirmiş olur.
- ❖ Yazar ne yazarsa yazsın esas olan yorumcu/okur’dur. Yorumcunun aynı zamanda yaratıcı yeteneğe sahip olması gerekir.
- ❖ Bir edebi eser, ne kadar evrensel bir bakışa sahip olursa olsun, yazıldığı dönemin ruh/tin’ini taşır.
- ❖ Bir edebi eserde, yazma zamanı ile okuma zamanı arasındaki tarihsel fark ne kadar açık olursa olsun yorumcu/okur’un o dönemin ruhuna nüfuz edebilmesi mümkündür.

Genel hatlarıyla Dilthey hermeneutiği yukarıdaki maddeler çerçevesinde şekillenmiştir. Dilthey, edebi metinleri, özellikle de şiiri bu hususlarla anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışmıştır. Bu çalışmada da Onat Kutlar’ın “İshak” öyküsü, bahsi geçen maddeler etrafında çözümlenmeye çalışılmıştır.

2. Onat Kutlar'ı Besleyen Tarihsel, Kültürel ve Edebi Arka Planı

1936'da Antalya'da dünyaya gelen Kutlar'ın çocukluğu ve gençlik yılları taşrada geçmiştir. 1940'lı yıllar Türk edebiyatında da yeni atılımların olduğu, farklı edebi hareketlerin filizlendiği yıllardır. Nazım Hikmet öncülüğünde başlayan Toplumcu Gerçekçi sanat anlayışı, Orhan Veli ve arkadaşlarının başlattığı ve Türk şiirini birçok yönden değiştiren Garip Hareketi; II. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımdan sonra ortaya çıkmaya başlayan Sürrealizm, Dadaizm, Varoluşçuluk gibi akımlar, Kutlar'ın gençlik yıllarında içinde bulunduğu düşünsel ve kültürel ortamı etkileyen önemli felsefi akım ve edebi hareketlerdir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın yarattığı etki bütün dünyada olduğu gibi Türk toplumunu ve aydınlarını da derinden sarsmıştır. "İnsani bir yıkıma yol açan bu savaş, aklın ve onun ürünü olan bütün sistemlerin sorgulanmasını ve reddini beraberinde getirdiği gibi yeni bir paradigma arayışına da kapı aralamıştır" (Karabulut, 2013: 1830).

Böyle bir ortamda edebiyata yönelen Kutlar'ın edebiyat sahasına çıktığı yıllar, 1950 sonrasıdır. Türk edebiyatında 1950 kuşağı içerisinde yer alan ve hayattayken yayımladığı tek öykü kitabı olan *İshak* (1959) ile henüz yirmi üç yaşındayken 1960 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü kazanmayı başarmış olan Kutlar, dokuz öyküden oluşan bu kitabıyla kendi özgün öykü dünyası ve dilini oluşturmuştur. Gümüş'ün deyimiyile; "bir tek kitapla yaratma cevherini açığa çıkararak, böylece çok genç yaşta unutulmazlar arasına giren" (2012: 54) öykücülerimizdendir. Yazarın ölümünden sonra, daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış öykülerinin bir araya getirilmesiyle hazırlanan *Karameke* (2009) ise, onun edebiyat dostları tarafından eklenmiş bir diğer eseridir.

İlk öykü kitabı olan *İshak*'ta yer alan öykülerde, içinde bulunduğu kuşağın sıkça başvurduğu bireyin iç dünyası, yalnızlık, kaçış, anlaşılama, yabancılaşma, bunaltı gibi izlekler etrafında öykülerini oluşturan Kutlar'ın; ayrıca taşraya ait yerel görüntülerden, masalsı, gizemli, gerçeküstücü ve kafkaesk imgelerden de yararlandığı görülür. Nitekim Fethi Naci, Kutlar'ın öykülerini bu özellikleriyle Türk edebiyatındaki büyülü gerçekçiliğin ilk örnekleri sayar; hatta daha da ileri giderek bu anlatım tarzının Gabriel G. Márquez'den önce Kutlar'ın öykülerinde ortaya çıktığını belirtir (Bkz. Gümüş, 2012: 55). Bu doğrultuda Kutlar'ın ele aldığımız "İshak" öyküsü, çalışmamızda özellikle Dilthey'in hermeneutik anlayışı bağlamında değerlendirilmektedir. Dilthey'a göre, yazarın ruh dünyası ve içine doğduğu sosyal ve kültürel ortamın anlaşılması, onun bu ortamda hissettiklerinin çözümlenmesi, ürettiği eserlerin anlaşılmasında başat unsur olarak değerlendirilir (Bkz. Özlem, 2012: 247). Kutlar'ın da bu bağlamda "elli kuşağı" olarak adlandırdığımız dönemin edebi aurasını soluduğunu ve bu dönemde yaşanan politik, kültürel ve sosyal devrimlerin tesiri altında kaldığı söylenebilir. Böylece Dilthey'dan yola çıkarak Kutlar'ın eserlerinin anlaşılmasında onun gençlik yıllarında soluduğu tarihsel ve kültürel atmosferin anlaşılmasının önemli bir payı vardır.

3. “İshak” Öyküsünün Çözümlemesinde Diltheyci Bakış

İshak adlı eserde “Horozlar”, “Hadi”, “Yunus”, “Çatı”, “Kediler”, “Dördüncü”, “At Cambazları”, “İshak”, “Kül Kuşları” olmak üzere toplam dokuz öykü yer alırken bu öykülerin tamamının yazarın taşra günlerinin -Gaziantep’teki çocukluk ve ilk gençlik yıllarının- yansımaları olduğu anlaşılmaktadır. Kutlar, *İshak*’taki öyküleri oluşturan o atmosfer için kitabın önsözünde şunları dile getirmektedir:

İshak, bir Anadolu kentindeki gerçeklerin ne yorumudur, ne de sorunların çözümü: Küçük alçakgönüllü kesitlerdir bu öyküler. O kenti tanımaya çalıştım yıllar önce (...) Ve hoşnut değildik o karanlıktan. Kaçıp kurtulmak isterdik (...) Yorgun taş yontucularına, cami avlularına yığılmış kuru ve küflü peksimetleri askerlerle birlikte suya batırıp kemiren kör hasırcılara bakar, isyan ederdik. İshak’ta bu utangaç ve bilinçsiz başkaldırıktan izler bulacaksınız (Kutlar 2018: 8-9).

Yazarın yukarıda belirttiği gibi *İshak*’taki öykülerin genelinde içinde bulunduğu şartlardan hoşnut olmayan, topluma uyum sağlayamamış, yaşamın sıradanlığından kaçıp kurtulmak isteyen ve başkaldıran, “ev içi yaşantıların ve aile çevresinin sert kalıpları içinden çıkmanın yolunu/yordamını arama çabası içerisinde olan” (Karadeniz, 2013: 1832) bireyin yaşama tutunma/tutunamama çabası ve aynı zamanda çatışmasıyla karşılaşırız.

Öykülerin kurgusal bağlamda yansıttığı bu sorunlar, aynı zamanda taşrada sıkışmış durumda olan yazarın da içinde bulunduğu durumun okura yansıtılan bir örtüşme olduğunu pekâlâ söyleyebiliriz. Nitekim Dilthey da okurun anlam üretme sürecini aydınlatmasına yönelik sanatçının/yazarın iç deneyimlerinden, kişiye özel durumların yaşantısından yola çıkmak zorunda olduğumuzu belirtir (1999: 35). Bu açıdan ele alındığında öykülerdeki karakterler tıpkı “Yunus”, “Hadi”, “Kül Kuşları” öykülerinde olduğu gibi sıkıntılı, uyumsuz, içe dönük, yaşamın sıradanlığından bunalmış bireylerdir. Yine “Horozlar”, “Kediler” ve “İshak” öykülerinde olduğu gibi, toplumun genel kabulleriyle uyuşamayan, anlaşılabilen karakterler, doğadaki diğer canlılara ve nesnelere sığınıp onlarla yaşamlarını anlamlı kılmaya çalışırlar. Diğer taraftan yazarın, öykülerini klasik kurgu anlayışından farklı bir biçimde oluşturduğu, olaylardan ziyade bireyin durumuna, dolayısıyla ruh dünyasına odaklandığı; metni gerçeküstücü ve masalsi unsurlarla yoğunlaştırdığı ve buna eşlik eden şiirsel sembolik dilin de bu öyküleri ilk okunuşta anlaşılması zor, derin yapılı, ilmekli metinlere dönüştürdüğü ortadadır.

Esere adını veren ve çalışmamızın da konusunu oluşturan “İshak” öyküsü, metaforik dil yapısı, farklı çağrışımlara ve yorumlamalara açık sembolik unsurlarıyla çeşitli değerlendirmelere tabi tutulacak, farklı perspektiflerden bakılacak bir anlatıdır. Öykünün bu çok katmanlı yapısı onu hermeneutik açıdan değerlendirirken “yüksek anlama”yı gerektirmektedir. Akça’nın da belirttiği gibi “Edebî dilin amacı, sadece söylemek ve ifade etmek değildir; okuru etkilemek, ikna etmek ve nihayetinde değiştirmektir” (2021:

4). Dolayısıyla bir edebi metin ne kadar karmaşık ve zor olursa olsun, hermeneutik yöntemde esas olan, metnin anlamlandırma sürecinin sonunda okurda oluşacak özdeşleşim duygusunun gerçekleşmesidir. Çünkü Dilthey hermeneutiğine göre her yorumlama, söz konusu metni iletişime açmayı ve yaşama kazandırmayı sağlar ve aynı zamanda yazar ile okur arasında bir tür tecrübe paylaşımı yapmaya olanak tanır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan "İshak" öyküsü, kitabın sekizinci öyküsüdür. Öykü, gerçeğin düzleminden koparılıp masalsi ve mitolojik öğelerle zenginleştirilmesi bakımından düşsel gerçekçi bir anlayışla oluşturulmuştur. Diğer taraftan bir olaydan ve klasik kurgudan bağımsız üretilmesi, isimsiz karakterlerle oluşturulması ve yazarın öykünün içine girip konuşarak öyküye müdahale etmesi gibi unsurlar bakımından postmodern özellikler barındıran çok yönlü ve kendi içerisinde karmaşık yapıda bir öyküdür.

Öykü, düz bir ovada karlar üzerinde yürüyen, aslında toplumdan kaçıp doğada kendi benliğine sığınmaya çalışan *Çiftçi* karakterinin yanına aldığı *Şapkalı* karakteriyle *İshak* kuşunu dinlemeye gitmesiyle başlayan ve cinayetle son bulan bir anlatıdır. Öyküde bu iki karakter dışında bir de *İshak* kuşu yer almaktadır. Öykünün karakterleri detaylı bir şekilde aktarılmaz. Yazar, karakterlerin fiziksel özelliklerinin, çehre ve mizaçlarının nasıl olduğu, ne tür alışkanlıklara sahip oldukları hakkında bilgi vermez. Hatta karakterlere birer isim vermekten bile uzak durur, böylece öykü gizemli ve masalsi bir anlatıma doğru yol alır. Yazar, öyküde verilmeyen bütün bu eksik unsurları, okurun tamamlamasını ister. Böylece okur, sadece iki karakterin kendi aralarındaki diyalogları ve karakterlerin olaylara bakış açıları üzerinden çeşitli çıkarımlarda bulunur. Burada yazarın karakterleri belirsizleştirmesinin altında, öyküyü bir zamanın değil, bütün zamanların öyküsüne dönüştürme tavrı açıktır. Nitekim gerçek manada da Habil ve Kabil'le başlayan insanın çatışması ve cinayet olgusu insanlık var oldukça devam edecektir. Öyküde alt metin olarak bir karakterin diğerini öldürmesi ve bu eylemin sonunda *İshak* kuşunun yerini taş'ın alması, insanlığın en eski cinayetine bir gönderme olarak okunabilir. Ayrıca öyküde "tümsek", "karanlık", "kuşkulu", "gömülü", "örtülü", "saklı", "silinmiş" gibi gizemli ve belirsizleştirici sözcüklerin art arda kullanımı da öyküyü şimdi'nin öyküsü olmaktan çıkararak ve yukarıda değindiğimiz gibi varlığın başlangıçtan günümüze kadar devam eden varoluşsal meselesini evrenselleştiren unsurlar olarak dikkat çekmektedir.

Yürüyüşün sonunda bir tümseğin üzerine varan *Çiftçi* ve *Şapkalı*, *İshak* kuşunun gelip ağaca konmasını heyecanla bekler. Bu iki karakterin ayrı dünyaların insanları olduğu, bu bölümde çeşitli diyaloglar üzerinden okura hissettirilir. *Çiftçi*, *İshak* kuşunu büyük bir heyecanla beklerken *Şapkalı* ise, bu soğuk gece vakti burada olmanın tedirginliği içinde, yaptıkları eylemin anlamsızlığıyla boğuşmaktadır. Oysa *Çiftçi* için burası bir kaçış yeridir; ne zaman daralsa, sıkılsa, nefes almak için buraya gelir:

"Yıllardır buraya gelirim. Ne zaman bir bahar günü o esinti, sessiz tilkiler gibi otların tepelerini karartıp geçtiğinde yüreğimde bir

güvensizlik büyüse, kalkar buraya gelirim. Ne zaman yağmurların yağmayacağından, toprağa dökülen buğdayların tuzlu kumlar arasına sıkışıp sessizce öleceklerinden, arkalarında ağaçların boz kemiklerinden başka hiç bir şey bırakmayan o korkunç çekirge sürülerinden ve zaman zaman tepeme binen sebepsiz cinayet İsteğinden korksam, kalkar buraya gelirim. Oysa burada tanrı, çoktan yanmıştır. Kendi ağırlığımı duyarım yalnızca (...) Nereden bileceksin sen! Burada benden dinlediğin her şeyi unut. Biliyorum bana huzur veren şey seni sadece rahatsız edecektir. Sen bana deli diye bak. Her şey çözüdür. (Kutlar, 2018: 63).

İshak kuşu gelip ağaca konduktan sonra *Çiftçi*, *İshak* kuşuyla aralarında gizemli bir ilişki olduğunu, onun ötüşüne çeşitli anlamlar yüklediğini *Şapkalı*'ya anlatmaya girişir; ancak *Şapkalı* bunları anlamaktan çok uzak, sıradan bir yaşama sahip olan düz bir karakterdir. *Çiftçi*, ona *İshak*'ın kendisindeki karşılığını şu sözlerle aktarır:

Tuhaf bir yaratıktır bu *İshak*. Yıllardır bir işi var. Aylı gecelerde ağaca konup yeryüzünü gözetler. Tahtakuruları gibi alışkanlıklarının alçak duvarları arasında yaşamayı seven bir yığın insanın çekip iyimser bir çamura batırdığı teraziyi dengede tutmaya çalışıyor (...) Hep bu garip gözleri. O iki parıltı, sarsıntısız görünen hayatımızın gizli bir köşesinde karanlık iki iğne deliğidir (...) Bir anlam piresi gibidir *İshak*. Uzak yerlere atlar. Ama hep bu daldan yeryüzünü gözetler. Onu çok eskiden buldum. Kolayca tanıştık. Bu tümseğin eski günlerini de biliyor. Bana anlattı” (Kutlar, 2018: 64).

Yukarıda da aktarıldığı gibi, *Çiftçi*'ye göre insan tarafından bozulan dünyayı, akıp giden zamanı, yaşamı ve ölümü anlamının sembolü olarak görülen *İshak* kuşu, *Şapkalı* için uğursuzluk getirmekten başka bir özelliği olmayan sıradan bir mahlûktur. Çünkü *Şapkalı* birçok yönden toplumdaki sıradan insanı temsil etmektedir. *Çiftçi* ile çıktığı bu yolculukta temel hedefi, yanına aldığı silahı ile kendi gündelik gereksinimini ve hazzını karşılamak için bir ördek avlamaktır. Dolayısıyla *Çiftçi*'yi anlaması, onun hissettiklerini yaşaması imkânsızdır. O kendi benliği ile değil, toplumun değer yargılarıyla şekillenmiş bir tiptir. Nitekim kuşun sesini dinlemeye bile tahammülü yoktur; silahını çekip onu vurmaya ister. Bu sırada ona engel olmaya çalışan *Çiftçi* ile boğuşurlar. Boğuşmanın sonunda ise karakterlerden zayıf olanının öldüğünü anlarız. Yazar, öyküde kimin öldüğünü doğrudan okura aktarmaz; ancak karakterlerden biri kalkıp *İshak* kuşu ile tekrar konuşmaya çalışır –buradan *Çiftçi*'nin hayatta kaldığını anlamaktayız- ve bir müddet sonra gün ağarmaya başlayınca oradan ayrılır ve öykü bu şekilde son bulur.

Bu noktada şunu da belirtmek gerekir. Kutlar'ın *İshak*'ın 1959 ve 1977 yıllarındaki baskılarında öykünün sonunda ortaya çıkıp cinayeti işleyen *Çiftçi* olduğunu, bu öykünün Gaziantep'te yaşarken duyduğu bir masaldan ibaret olduğunu, bu yüzden böyle bir olayın hiç yaşanmadığını aktarması ve okuru yönlendirmeye çalışması postmodern

bir yöntem bağlamında değerlendirilebilir. Kitabın ilk baskısı olan 1959 yılında, yazarın metnin içine girip konuşması, yazdığı metinle ilgili bilgi vermesi Kutlar'ın Türk edebiyatındaki erken dönem postmodern yazarlarından biri olarak değerlendirilmesi tartışmasını açması bakımından da dikkate değerdir. Ancak yazarın, kitabın 1985 yılındaki baskısında öykünün sonuna eklediği bu bölümü çıkarttığını ve daha sonraki baskılarda da bu tutumunu devam ettirdiğini, böylece öykünün sonunu muğlaklaştırarak, sonucu okurun tamamlamasını isteyebileceğini anlamaktayız. Biz de çalışmamız çerçevesinde eserin 2018 yılındaki baskısını dikkate aldığımızdan, sonucu bu bağlamda değerlendirmeyi uygun gördük.

"İshak" öyküsü, "Çiftçi", "Şapkalı", "İshak kuşu", "tümsek", "taş", "mezar", "pencere", "tohum", "tipi", "kar", "cinayet" gibi sembolik karakter ve unsurların anlaşılabilir bir zemine oturtulmasıyla çözümlenebilecek bir öyküdür.

Öncelikle metnin anlam dünyasını netleştirmek adına yazarın bir isim vermeyerek belirsizleştirdiği *Çiftçi*, *Şapkalı* ve *İshak* karakterlerine odaklanmak gerekir. Öykü boyunca oluşturulmuş olan çatışma, bu üç karakterin birbirlerini anlama/anlamlandırma konusundaki uzak konumları üzerinden kurgulanır. *Çiftçi*, yukarıda de belirtildiği gibi, öyküde yaşamı anlamlandırmaya çalışan, toplumun genel kanılarından sıyrılmış, kendini gerçekleştirmiş özgür bir birey olarak ele alınır ve öykü baştan sona, onun nesnelere, doğaya, varlığa ve içinde rol aldığı dünyaya dair bakışı ve yorumlamalarıyla şekillenir. Örneğin topluma göre, "uğursuz olarak addedilen *İshak* kuşu, *Çiftçi*'ye huzur veren bir kuştur. *Şapkalı* ise, öyküde geleneksel, genel-geçer kabulleri olan, tek yönlü bir karakterdir. Ay ışığında karda yürümeyi anlamsız bulan, gece vakti dışarıda olmanın ancak bir hayvan avlamakla anlam bulacağını düşünen, toplumdaki sıradan insanı temsil eden düz/kart bir karakterdir. Ayrıca yaşama dair tecrübeleri de yetersizdir. *Çiftçi*'nin kar üstünde gösterdiği taşa oturamayıp kara gömülmesi bunun göstergesidir. Öyküde, *Çiftçi*'nin *Şapkalı*'ya yönelttiği şu sözler her iki karakterin ayrı dünyaların insanları olduğunu açık bir şekilde gösterir:

"Nereden bileceksin sen! Burada benden dinlediğin her şeyi unut. Biliyorum, bana huzur veren şey, seni sadece rahatsız edecektir" (2018: 63).

Öyküde ön plana çıkan bir diğer karakter veya simge *İshak* kuşudur. Mitolojide, farklı inanç sistemlerinde ve Anadolu kültüründe çeşitli anlamlar yüklenen *İshak* kuşu, öykünün kurgusunda da önemli bir yer tutmaktadır. Nereden geldiği belli olmayan sesi, gizemli ve sessiz oluşu, usta avcılığı, geceyle özdeşleşmiş varlığı, ormanlarda koyu karanlıklarda/kovuklarda yaşaması, korkuyu ve ölümü çağrıştıran özellikleriyle geçmişten günümüze dek genellikle "uğursuz kuş", "ölüm kuşu", "bilge kuş" gibi farklı anlamlar yüklenerek değerlendirilmiştir.

Öykünün kurgusal yapısını anlamlandıran ve öyküdeki çatışma unsurunun merkezinde de *İshak* vardır. Nitekim öykü, bu kuşu görmek ve onun sesini dinlemek üzere yola çıkan

iki kişinin, yine ona yükledikleri anlamların çatışması sonucu cinayetle son bulur. *Çiftçi* için “*Tahtakuruları gibi alışkanlıklarının alçak duvarları arasında yaşamayı seven bir yığın insanın çekip iyimser bir çamura batırıldığı teraziye dengede tutmaya çalışan*” (2018: 64) ve bilge bir kuş olarak yaşamı anlamlandıran *İshak*, aynı zamanda insana sesiyle dünyanın gelip geçiciliğini hatırlatan, huzur veren bir varlık iken *Şapkalı* için uğursuzluğa sebep olabilecek, bu yüzden de olumsuz çağrışımlar barındıran bir mahlûktur. Dolayısıyla *Şapkalı*, onun varlığından ve sesinden oldukça rahatsızdır.

Bu bağlamda her üç karakteri temsil ettikleri basit ve figüral anlamlarıyla şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Karakterler	Basit Anlam	Figüral Anlam
Çiftçi	Üretici	Düşünen/anlamlandıran, üreten, özne/birey, sorgulayan, bağımsız, insan-ı kâmil
Şapkalı	Avcı	Tüketen, yok edici, nefis düşkünü, tek yönlü, bağımlı, sıradan
İshak kuşu	Uğursuz	Bilge, huzur veren, yaşam kaynağı, Azrail, ölüm kuşu, korkutan, gizemli

Öyküde dikkat çeken bir diğer unsur olan *tümsek* imgesi de öykünün önemli unsurlarındandır. *Çiftçi*'nin *Şapkalı*'yı ısrarla onun üzerine oturtması ve tümseğin altından gelen seslere odaklanmasını istemesi bunun işaretidir. Çünkü ona göre *tümsek*, daha önce yaşamış insanlığı, bu dünyada kalıntılarını bırakıp gitmiş eski medeniyetleri temsil eder. Ancak bu insanların varoluşsal bağlamda ölmediklerini, kalıntıları ile bize çeşitli mesajlar verdiklerini, tümseğin altında yer aldığını söylediği *ölmüş buğday* imgesi ile açıklamaya çalışır. Ayrıca tümseğin yanından daha önce geçip gittiği belirtilen *nehir* imgesi de tümsek ile birlikte okunabilir. Çünkü nehir, gelip geçen medeniyetleri tamamlayan bir zaman ögesi olarak onların varoluşlarının tanıklarındandır.

Öyküde nehir dışında “kar” ve “rüzgâr” imgeleri de öyküdeki karakterleri reel zamandan koparıp belirsiz ve masalsi bir zaman yolculuğuna çıkaran unsurlar olarak aktarılır. Karın, karakterlerin ayak izlerini silmesi, *Çiftçi*'yi kendine çekmesi, her şeyin üzerini örtüp yaşam işaretlerini ortadan kaldırması bunun göstergesidir. Rüzgârın da tipi yardımıyla kar tozunu yayıp görünen bütün nesnelere silikleştirmesi, gerçek andan masala/bilinmezliğe doğru giden öykünün belirsiz zaman algısını kuvvetlendiren bir diğer önemli bir detaydır.

Çiftçi, üzerinde oturdukları tümseğin, akıp giden ama şimdi kurumuş olan nehrin bir dönem başka insanların yaşam alanı olduğunu Şapkalı'ya şu sözlerle hatırlatır; ancak o, bu meseleyi anlamaktan oldukça uzak bir durumdadır:

"Dinle!.. dedi. "Neyi?" "Gecenin ve tümseğin altından durmadan kendini hatırlatarak geleni. Çok eski bir şey bu." Şapkalı, kulağını tümseğe yaklaştırdı. Bir an bir şeyler duyduğunu sandı. Sonra bu seslerin uzaktaki bir köpeğin uluyuşuna karışan rüzgâr uğultusundan başka bir şey olmadığını düşündü" (2018: 62-63).

Yukarıda vurgulanan "tümsek" imgesi ile "taş", "rüzgâr", "mezar", "pencere", "tohum", "kar", "nehir" gibi imgeleri de basit ve figüral anlamlarıyla sınıflandırmak mümkündür:

Nesnel	Basit Anlam	Figüral Anlam
Tümsek	Yüksek toprak birikintisi	Kalıntı, medeniyet, insanoğlu, yaşam, ölüm
Taş	Oturma nesnesi	İşgal edilen yer
Rüzgâr	Esinti	Taşıyıcı, zaman, geçici dünya
Mezar	Ölüm	Tefekkür, fanilik, ahiret
Pencere	Aydınlık	Yaşam, ışık, ümit, aydınlanma, dış dünya, nefes alma, var olma
Tohum	Üretim	Yaşam, yeniden dirilme, ümit
Kar	Soğukluk	Örtü, tefekkür, ölüm
Nehir	Akan Su	Akıp giden zaman, ömür, varlığın gelip geçiciliği

Kutlar'ın "İshak" öyküsü birçok yönden üstkurmaca özellikleri taşımaktadır. Karakterlerin belirsizliği, anlatıda karakter ve yazarın aynı anda konuşmaları, metnin sonunda yazarın devreye girip aslında böyle bir öykünün olmadığını aktarması, masasından okurla sohbet ederek öyküyü dinlediği bir masala bağlı olarak oluşturduğu

gibi ifadeler, hatta böyle bir metnin var olmadığını ima eden söylemleri metni gerçekçi düzleminden koparan üstkurmaca unsurları olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Edebiyatı, hayatı anlamının bir organonu olarak ele alan Dilthey, hermeneutik anlayışında edebiyata diğer türlere nazaran daha çok ve özel bir anlam atfetmiştir. Zira Dilthey, edebi metinlerin çözümlenebilmesinin asli yolunun, eserin üretildiği tarihsel, kültürel, ahlaksal, hukuksal ve siyasal düzenin atmosferi çerçevesinde ele alınmasıyla mümkün olacağını savunmaktadır. Diğer taraftan Dilthey, yazar ile okur arasında edebi eser üzerinden bir tecrübe paylaşımı gerçekleştiğini belirterek edebiyatın da bu tecrübeyi aktardığı ölçüde görevini yerine getirmiş olacağını ortaya koymaktadır. Böylelikle yazar, ne yazarsa yazsın esas olan yorumcu okurun alımladığıdır. Yorumcunun böyle bir yaratıcı yeteneğe sahip olmasıyla, ele aldığı metnin sembolik niteliğe sahip kapalı dilinin çözümlenebilmesi mümkün olabilecektir.

Kutlar'ın *İshak*'ı yazdığı yıllarda, Türk edebiyatını derinden etkileyen varoluşçuluk anlayışının etkisiyle bu dönem eserlerinde varoluşu sorgulama, kimlik bunalımı, yalnızlık yabancılaşma, toplumdan kaçıp iç dünyaya sığınma gibi izleklerin yoğun olarak işlendiği düşünüldüğünde, yazarın bu eserinde varoluşun sorgulanması, yabancılaşma ve kaçış gibi benzer izlekler üzerinden dönemin ruhuyla ilişkili örtüşmelerin mevcut olduğunu açık bir şekilde görmekteyiz. Bir taşra öyküsü olan "İshak", yazarın ilk gençlik yıllarının, orada yaşadığı sıkışmışlığın, yabancılaşmanın bir dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Çalışmamız çerçevesinde yukarıda ele alınan bütün bu etkileri de dikkate alarak yazarın anlatı yoluyla oluşturduğu ilişkiler ağı ortaya çıkarılmaya, böylece anlatıda yer alan çeşitli simgesel unsurlar, metnin bağlamından tamamen kopmadan, Diltheyci hermeneutik bir çerçevede, bir yorumcu/okur olarak kendi güncel yaşamımız ve deneyimlerimizle ilişkilendirilmek suretiyle çözümlenmiştir.

Sonuç olarak "İshak" öyküsü, metaforlardan beslenen çok katmanlı yapısı, farklı çağrışımlara ve yorumlamalara açık sembolik diliyle ön plana çıkan örtülü ve aynı zamanda zor bir anlatıdır. Basit görüngüsüyle iki karakterin yolculuğuyla başlayan ve cinayetle son bulan bu öykü, derin yapıda, insanın başlangıcından günümüze kadar devam eden varoluşunu sorunsallaştıran, bu varoluşu çoksesli bir anlatım ve çeşitli imgelerle aktarmaya çalışan, insanın varlığı anlamlandırmasını kendine mesele edinen bir anlatıdır. Dolayısıyla anlatıyı hermeneutik bağlamda değerlendirirken öyküyü oluşturan karakter ve imgeler, yaşamla bağdaşan ilişkileri üzerinden değerlendirilmiştir.

Kaynaklar

- AKÇA, Hilal. (2021). "Necip Fazıl'ın 'Aynalar Yolumu Kesti' Şiirine Hermenötik Bir Yaklaşım ve Şiir Dilinin Fonksiyonları", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 61, S. 1, s. 1-20.
- AYDOĞDU, Yusuf (2022). "Hermeneutik Edebiyat Kuramı", Editör: Veysel Şahin, *Edebiyat Kuramı ve Eleştiri*, (1. Baskı), Akçağ Yay., Ankara.
- BİLEN, Osman. (2016). *Çağdaş Yorumbilim Kuramları* (Felsefi ve Eleştirel Hermeneutik), Doğu Batı Yay., İstanbul.
- DILTHEY, Wilhelm. (1999). *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, (Çev. Doğan Özlem), Paradigma Yay., İstanbul.
- EAGLETON, Terry. (2016). *Edebiyat Nasıl Okunur*, (Çev. Elif Ersavcı), İletişim Yay., İstanbul.
- GADAMER, Hans-Georg. (2009). *Hakikat ve Yöntem* (2. Cilt), (Çev. Hüsamettin Aslan-İsmail Yavuzcan), Paradigma Yay., İstanbul.
- GÜMÜŞ, Semih. (2012). *Öykünün Kedi Gözü*, Can Yay., İstanbul.
- KARADENİZ, Mustafa. (2013). "İshak Bağlamında Onat Kutlar'ın Öykücülüğü ve "Çatı" Öyküsünün Tahlili", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 8/1, s. 1829-1838.
- KUTLAR, Onat. (2009). *İshak*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- ÖZLEM, Doğan. (2011). *Hermeneutik ve Şiir*, Notos Yay., İstanbul.
- ÖZLEM, Doğan. (2011). *Hermeneutik Dersleri I*, Notos Yay., İstanbul.
- PLATON. (1996). *Diyaloglar*, (Yay. haz. Mustafa Bayka), Remzi Kit., İstanbul.
- PLATON (2010). *Sokratesin Savunması*, (Çev. Teoman Aktürel), Remzi Kit., İstanbul.
- TOPRAK, Metin (2003). *Hermeneutik ve Edebiyat*, Bulut Yay., İstanbul.
- TOPRAKKAY, Arslan. (2020). *Antik Yunan'dan Günümüze Hermeneutik*, Nobel Yay., İstanbul.
- TUNALI, İsmail. (1998). *Estetik*, Remzi Kit., İstanbul.
- ZIMMERMAN, Jens. (2020). *Hermeneutik-Kısa Bir Giriş*, (Çev. Mehmet Çetin), Say Yay., İstanbul.
-